

Besenyi Vendel

FONTOS DOKUMENTUM A XVIII. SZÁZADBÓL

Egy szép kivitelű – borítólapján XVIII–XIX. századi jázsági viseletbe öltözött személyeket ábrázoló – könyv jelent a közelmúltban. Az első és hátsó borítón látható képekből sejteni lehet, hogy a könyv tartalma a XVIII. század Jászságába vezethet vissza bennünket.

Valóban a Jászságba, azon belül is Jászárokszállásra, címe: *Nemes Nagy György jázsági naplója 1759–1769* (1820). Szerkesztette Csikós Gábor, aki maga is jászárokszállási fiatal kutató.

A könyv családi krónika, visszaemlékezés, önéletírás és napló is egyben. Írója Nógrád megyei származású nemesember, aki az 1720-as években elhagyva szülőföldjét, a nagy bevándorlás idejében Jászárokszálláson telepedett le és alapított családot. Nemesi származására mindig büszke volt, a korszakhoz képest művelt ember, jól jövedelmező kereskedői tevékenysége révén vagyona számottevően gyarapodott. Majd az 1745-ös redemptio alkalmával jelentős területű földet is váltott, az árokszállási redemptus társadalom megbecsült tagja lett. Bizonyítja ezt az is, hogy 1752-ben kinevezték adószedőnek, 1758-ban pedig felkínálták neki a főbírói állást is, de nem fogadta el.

A napló írását 1759-ben kezdte el, és 1769-cel bezárólag rögzítette az általa fontosnak vélt eseményeket. 1770-ben meghalt, a krónikát fia, József folytatta 1809-ben bekövetkezett haláláig. Nagy József halála után nyoma veszett, 2011-ben Csikós Gábor a Széchényi Könyvtárban találta meg.

Hogyan kerülhetett a Széchényi Könyvtárba?

A legvalószínűbb feltételezés szerint Nagy József egyik fia, Gábor vette magához. Innen Nagy Ferenchez (1788–1843), a testvérehez került. Nagy Ferenc fia, Nagy Iván (1824–1898) a híres genealógus volt a következő tulajdonos – aki Nagy György dédunokája volt –, az ő hagyatékából kerülhetett a Széchényi Könyvtár gyűjteményébe.

Mi vezérelhette Nagy Györgyöt az írásra?

Írásából kitűnik, hogy zaklatott élete volt az Árokszállásra való áttelepülésig, vagyona jó részét elveszítette. Feszültségekkel teli élete révén megtapasztalhatta a jogbiztosító iratok releváns voltát. Fontos volt számára nemesi származása bizonyítása. Írása elején beszámol „kevés jószágáról”, „Memoriales” címen összegyűjtötte a családját érintő másolatokat. A leszármazottak többsége is a jogbiztonságot tekintette a napló értékének, azt a részt bővítették „legnagyobb buzgalommal”. Nagy Györgynek kereskedőként sarkalatos volt nemesi mivoltának bizonyítása, hiszen – számos utazása során – előkelő származása kedvezményeket biztosított számára. Munkált benne egy olyan cél is, hogy családi kró-

nikát alkosson, amit haszonnal forgathatnak majd az utódok. Nemesi oklevele 1593-ból maradt fenn.

Nagy György klasszikus latin műveltséggel rendelkezett, ez a könyvet olvasva hamar szembetűnik. A ma emberének a szöveg igen nehéz olvasmány. Szerencsére nagyon jól lábjegyzetelt. Árnyoldala a dolognak az, hogy a lábjegyzetek a könyv végén találhatóak, szerencsésebb lett volna, ha azokat az adott oldal alján tüntette volna fel. Így, a szöveget olvasva, lépten-nyomon a könyv végére kell lapoznunk, hogy megfelelően tudjuk értelmezni az adott textust. A könyvben a családi leszármazás is nehezen követhető, nagyon figyelmes olvasást igényel.

A családtörténeti rész után 1732-ig összefoglalóan ismerteti a megtörtént eseményeket, 1732-től 1759-ig évenként summázva. Általában a világtörténelmi események leírásával kezdi az egyes éveket, s utána tér át lakóhelye vagy családi élete ismertetésére. Ez a szervezettség 1759 után gyengül, amikor az önleírás mindinkább naplószerű formává alakul át.

Az egyes évek esetében figyelemmel lehet követni gazdálkodásának eredményeit, a legtöbb év keretében közli az adott évben keletkezett nyereségét. Több esetben ír arról is, hogy ezekből miket vásárolt.

Mivel sokat utazott, a nagyvilág eseményeiről rendszeresen beszámolt, a helyi eseményekről keveset ír, vagy egyáltalán nem foglalkozik velük. Így a redemptióról és annak jelentőségéről is keveset olvashatunk. Nincsenek pontos dátumok, helyettük latinus formában írt helyszínek, kapcsolatok, szövetségek, hadmozgások, egyházi és világi méltóságok sorakoznak írásában. Elmondása szerint értesüléseit szavahihető emberek elmondásaira alapozta.

Nagy György az ország sorsához kötötte életét, a nemesség története az ő felfogásában Magyarország történetét jelentette. Mezővárosi környezetben élt, de kívülállónak számított nemcsak nemessége, hanem foglalkozása révén is, a szabadparaszti társadalom ugyanis nem sokra becsülte a kereskedést. Nagy György redemptus volt, de magát az országos nemességhez tartozónak tekintette, bár ez a nemesség alig jelentett valamit a Jászságban.

A naplót olvasva kitűnik, hogy a XVIII. század embere milyen mértékben volt kiszolgáltatva a természeti csapásoknak: földrengés, sáskajárás, pestis veszélyeztette az embereket, dőghalál az állatokat. Nagy Györgynek mélységes istenhite lehetett, a bekövetkezett bajokat, csapásokat belenyugvással fogadta.

Az ismerősi és rokoni kapcsolatokról való írás, emlékezés fontos volt számára. Gyakori utazásai során ismerőseinél szállt meg – az 1700-as években ez pótolta az intézményszerű vendéglátás rendszerét. Több ismerőse fontos patrónusa volt, segítették döntéseiben, sőt kölcsönökkel is támogatták (pl. a vámosgyörki plébános, vagy a tarnaörsi földbirtokos, Orczy István).

Nagy György széles érdeklődési körű, az országban zajló történésekre odafigyelő, nyitott személyiség volt. 1749-ben Rákos mezején katonai gyakorlatot tekintett meg, 1764-ben pedig szemtanúja volt Mária Terézia királynő fogadásának. De 1754-ben jelen volt Budán, a Szent György téren Bujdosó György felkelő lefejezésének is.

Írásában szokatlan természeti jelenségekről is olvashatunk. 1744-ben üstököst látott, 1748-ban rendkívüli viharról és napfogyatkozásról is említést tesz.

Nagy György önéletírása érdekes forrása lehet a magyar mikrotörténeti irodalomnak. Annak ellenére, hogy keveset ír a Jászságról, fontos adalékokkal szolgálhat a Jászság múltjának jobb megismeréséhez. Lényeges tényanyagot találhatunk a korabeli életvitel megismeréséhez is. Halála előtt leltárt készített a vagyonáról. Ebből megtudhatjuk, hogy egy módos árokszálási gazda milyen tárgyakkal, ingatlanokkal rendelkezhetett ebben az időben. Ami ezek közül érdeklődésre tarthat számot az Nagy György 22 könyve. Véleményem szerint ez a XVIII. században ritkaságszámba mehetett, különösen vidéken. Ez is széles érdeklődési körét bizonyítja.

Nagy György leszármazottai férfiágon Nagy János (1738–1809) utódai révén tovább élnek Jászárokszálláson. Többségében mezőgazdaságban dolgoztak, illetve dolgoznak.

E könyvet hasznosan forgathatják a nyelvészek, hisz még a nyelvújítás és az egységes helyesírási szabályzat előtt íródott. Érdeklődéssel olvashatják azok, akik a Jászság, főleg pedig Jászárokszállás története iránt tudakozódnak.

Köszönet Csikós Gábornak a könyvhöz írt bevezető gondolataiért, az általa mintegy 928 jegyzet összeállításáért, és az azokban közölt háttér-információkért [pl. Padányi Bíró Márton (1693–1762) – 1745-től veszprémi püspök – gyermekkora egy részét Jászárokszálláson töltötte].

Köszönet Katona Csaba lektor lelkiismeretes munkájáért is.

Nagy György jászsági naplója 1759–1769 (1820). Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára 2017., Levéltári közlemények 15. kötet